

развију нове супротности и продубе старе, али да се уједно појаве и снаге за њихово разрешење. „Ја приказујем крупну индустрију не само као мајку антагонизама него као родитељку материјалних и духовних услова за рушење тих антагонизама, при чему је истина да то рушење не може да се спроведе на доброћудан начин“ (18).

Дијалектичку везу између квалитета и квантитета налазимо и у Марксовој анализи акумулације капитала. Квантитет прелази у квалитет: да би се повећао органски састав капитала потребно је одређено додавање капитала тако да повећана маса капитала мења техничку основицу капиталистичког предузећа. Али ту је и обрнути процес, квалитет даје нови квантитет: повећавање органског састава капитала ствара могућност за нову акумулацију па самим тим за нове квантитативне и квалитативне промене. На тај начин су и узрок и последица једно другоме, нераздвојни су једно од другог, условљавају се и стварају могућности за нова кретања. Нагомилавањем капитала у рукама појединих лица омогућен је прелазак од занатске на капиталистичку производњу у којој се стално део вишка вредности поново претвара у капитал што повећава органски састав капитала, али напоредо са тим процесом сужава се круг власника капитала што добија свој израз у централизацији капитала.

У Марксовој економској анализи примењена је, како смо видели, дијалектичка теорија развитка. Примењујући такав метод он открива законе капиталистичког друштва, и развитка друштва уопште, јер га посматра као процес кретања. Он одбацује метафизички начин посматрања, једностран приступ појавама. За њега су важне обе стране и он до у танчине испитује тај двојаки изглед ствари. Само таквим методом било је могуће открити сложене односе између људи који су прикривени односима између ствари.

Драгиша Н. Милићевић

ПОЛИТИКА КАЖЊАВАЊА УЧИНИЛИЦА НЕКИХ ПРИВРЕДНИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА У 1960—1963 ГОДИНИ

(Чл. 314 а, 318 а и 322 КЗ)

Увод. — Кад се говори о политици кажњавања у нашој земљи неопходно је истаћи потребу постојања кривичних санкција и у прелазном периоду. Ако отклонимо наивна веровања да је у прелазном периоду криминалитет само „реликт превазиђеног поретка“, онда у прелазном периоду морамо констатовати да постоје класе и класна структура друштва а са њима и експлоатација која се не гаси тако лако и брзо. Нема сумње, да се социјалистичко друштво мора борити да отклони ове остатке прошлости, али ово отклањање не може бити брзо, јер је то ствар процеса који се

(18) Капитал, књ. I, с. 671.

одвија саобразно условима (1). Стога, су по нашем мишљењу ненаучна и бирократска објашњења о узроцима криминалитета у прелазном периоду као остацима капитализма или „остацима буржоаске идеологије“ у свести људи. Мора се признати да и у нашем друштву постоје реалне претпоставке за појаву криминалитета услед низа противречности својствених нашем друштву, првествено због одређених друштвених односа који код нас владају, као што је постојање робно-новчаних односа, економских и других неједнакости међу људима, као и супротности између појединачног и општег интереса. Из свих тих разлога човек у нашем друштву долази у сукоб са заједницом и другим појединцима и тај сукоб не тако ретко решава недозвољеним средствима која су инкриминисана у Кривичном законнику (2).

Када је реч о борби против привредног криминалитета онда је за успешност ове борбе несумњиво неопходна и правилна примена постојећих правних прописа међу којима фунгира и Кривични законик и његове санкције. Правилна примена постојећих прописа (укључујући и КЗ), представља свакако један од основних фактора у борби против криминалитета и других штетних појава у привредним организацијама, органима и установама. Међутим, потребно је имати у виду да примена санкција из ових прописа на учиниоце привредног криминала нема искључиво репресивни карактер, без обзира на тежину учињеног кривичног дела и његових последица по друштвену имовину, већ напротив, прописивање санкција и њихова доследна и правилна примена представља врло значајно средство на линији генералне и специјалне превенције у борби против друштвено опасних појава и нарушавања односа у социјалистичкој привреди.

У периоду од 1960 до данас Кривични законик је у два маха новелиран. Прва новела, која је ступила на снагу 1. јануара 1960 садржавала је значајне измене у описима кривичних дела и прописаних санкција, углавном ублажење, али негде и поштрење ових санкција, тако да је несумњиво утицала на један одређени начин на казнену политику судова. После ове новеле у пракси је било појава и општег ублажавања при изрицању санкција, али је то било спречено адекватном интервенцијом самовезних и републичких правосудних органа 1961.

Писмо ИК ЦК СКЈ донето априла 1962, као и говор Председника Републике у Сплиту маја 1962 активирао је судове на преиспитивању критеријума при одмеравању кривичних санкција посебно за дела привредног криминалитета, јер се показало да су кривичне санкције за нека актуелна и по друштвену заједницу веома опасна кривична дела исувише блага, тако да су постојећи законски оквири понекад спречавали да се за ова дела изрекну адекватне и реалне казне. У овоме периоду чинило се потребним поштрење кривичних санкција да би се и на овај начин манифестовао став законодавца о великој друштвеној опасности неких кривичних дела и потреби појачане борбе против њих (3).

(1) Др. М. Милутиновић: Увод у криминологију, скрипта, Београд, с. 211.

(2) Др. Б. Ибрахимпашаић: Маркс и савремена криминологија (у књизи „Маркс и савременост — I“), с. 197 и сл.

(3) Др. В. Краус: Друга новела Кривичног законика, „Приручник“, 1962, бр. 4. с. 350.

Друга новела, која је ступила на снагу 8. августа 1962, поштрила је главне санкције за низ дела привредног криминалитета и проширила могућност за изрицање конфискације имовине. Ова новела инкриминисала је и неке делатности које до тада нису биле унете у кривични законик. Може се рећи да је за ову новелу најважније што је она јасно показала став законодавца према актуелном привредном криминалитету и његовој друштвеној опасности.

Међутим, иако су кривичне санкције биле поштрене новелом КЗ, а и писмом ИК ЦК СКЈ, било покренуто шире откривање и гоњење, као и заоштравање политике кажњавања учинилаца привредног криминалитета, ипак је било јасно да решење не треба очекивати само од тога. Кривичноправне мере нису основно средство борбе против негативних појава и екцеса у нашем друштву, и сигуран пут за њихово савлађивање лежи пре свега у ликвидацији ових појава кроз стално јачање радничког и друштвеног самоуправљања, побољшања одговарајуће контроле, као и општим напредовањем и развијањем социјалистичких односа. Када се овако поставе задаци, онда је неоспорно јасно да кривичноправне мере имају и могу имати само *допунски карактер*. Међутим, не треба падати у крајност, па значај ових мера потценити, јер у садашњој фази као што је већ речено, ове су мере неопходне и правилно примењене могу дати веома значајне резултате на плану сузбијања друштвеноопасне делатности и учвршћивања и подизања социјалистичке свести наших грађана (4).

Када се прати кретање изречених кривичних санкција у периоду 1960—1963 и промене у њиховој структури, како за привредни криминалитет уопште тако и за поједина кривична дела, потребно је имати у виду да је упоређивање изречених кривичних санкција између појединих година отежано, с обзиром да се нови закон примењује само на дела извршена после његовог ступања на снагу, услед чега се и за време важења друге новеле на низ случајева морао применити ранији блажи закон. Због тога је примена друге новеле у 1962 била могућа само на малом броју случајева а и у 1963 била је још увек ограничена. Ипак је до извесне мере омогућено да се уочи дејство нових законских и друштвенополитичких мера на казнену политику судова у периоду који се посматра у овој анализи.

Када је реч о поштравању кривичних санкција, треба имати у виду и њену другу опасност. Претераним поштравањем санкција може се оштетити хуманистички садржај и дух нашег Кривичног законика, који изражава пре свега наш друштвени став у односу на криминалитет, начин његовог сузбијања и отклањања, као и социјалну рехабилитацију. Свакако да се овај став не сме напуштати, као и да не треба дозволити пробијање овакве концепције под притиском повремене ситуације, већ је боље тражити решење у већ изнетом појачаном друштвеном утицају и друштвеној контроли над оваквим појавама и њиховим носиоцима (5).

(4) Др. Б. Краус: Ибид.

(5) Др. Ј. Хрччевић: Уводна реч на саветовању о кривичној заштити слобода и права грађана, „Приручник“, 1962, бр. 6 с. 607.

Основу овога осврта представљају подаци претходне обраде судске статистике о броју изречених правоснажних кривичноправних санкција учиниоцима кривичних дела: злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља (314-а КЗ), преваре у служби (чл. 318-а КЗ) и про-невере (чл. 322 КЗ) у Југославији у периоду 1960—1963. У I поглављу овога рада биће изнет осврт на кривичноправне санкције изречене учиниоцима понаособ за свако од наведених кривичних дела, а у II поглављу пружићемо групни осврт на казне изречене за ова три сродна кривична дела, имајући у виду да од структуре криминалитета зависи и структура кривичних санкција. Ово се по нашем мишљењу посебно показује у области привредног криминалитета с обзиром на висину оштећења друштвене имовине, околности под којима је дело извршено, личност учиниоца, чињеницу да је штета у потпуности или већим делом надокнађена и сл.

У излагању које следи биће поклоњена пажња упоређивању стања и кретања кривичних санкција између појединих република у нашој земљи. Наше је мишљење да се на тзв. проблем уједначавања казни или боље речено на разлике које се уочавају између социјалистичких република у односу на врсту и висину изречених главних казни, примену споредних казни, примену условних осуда, изрицања мера безбедности и др., не може гледати шаблонски и механички, већ је потребно имати у виду, поред структуре криминалитета и његовог интензитета, и специфичне околности појединих република и ужих територијалних подручја. Међутим, уважавајући све ове моменте, мислимо да је ипак потребно имати у виду и питање уједначавања казнене политике.

Када се говори о овоме проблему не би га требало повезивати са индивидуализацијом казне, јер до разлика при изрицању казни долази пре свега до различитих критеријума при одмеравању казни, што опет несумњиво доводи до неравноправности грађана у нашој земљи, а посебно доноси и тешкоће у преваспитавању осуђеника, који врше неизбежне компарације казни међу собом у казненоправним домовима.

Када је реч о индивидуализацији и разликама у избору и одмеравању казне, потребно је истаћи да је полазна тачка нашег кривичног законодавства да сви учиниоци кривичних дела, под истим условима буду једнако гоњени и једнако кажњени, да нико невин не буде осуђен, да се кривцу изрекне заслужена казна, (чл. 1 ЗКП). Ради остварења ове сврхе наше законодавство полази од два основна принципа: законитост у гоњењу и законитост у изрицању казне. Ова два принципа су основна објективна мерила за једнако гоњење и једнако кажњавање и она чине основу казног система и казнене политике.

Међутим, објективна мерила у гоњењу и кажњавању нису искључиви принципи казнене политике, јер се код гоњења и кажњавања појављује човек са различитим субјективним својствима, различитим условима додашњег живота, као и различитом прогнозом преваспитања. Све ово указује да се уз објективна мерила морају признати и субјективна мерила при гоњењу и кажњавању. Из ових разлога наше законодавство је истакло принцип индивидуализације казне као један важан принцип казнене политике, чиме се чине релативна објективна мерила у гоњењу и кажња-

вању, јер се појављује и субјективна оцена органа којима је поверено гоњење и кажњавање.

Када се разматра питање одмеравања казни онда КЗ релативно одређеним казнама не даје никад судији прелазно упутство како ће поступити у конкретном случају. КЗ даје само оквири у којима се судија мора кретати, а ови оквири су некад тако широки да се може слободно тврдити да је оцена суда задњег степена одлучујући фактор, што и доводи до постојања казнене политике.

Ако се слажемо да постоји релативни карактер објективних мерила при кажњавању, оправдано се поставља питање како је могуће обезбедити онда једнако кажњавање под једнаким условима. Да ли се и којим организационим мерама и упутствима може уопште и утицати на кориговање неуједначености и неравномерности у кажњавању?

Чл. 162. Устава СФРЈ у тач. 2. каже да у надлежност Федерације спада и обезбеђивање јединственог примењивања савезних закона и јединствене казнене политике у области правосуђа. Ова уставна одредба потврдила је праксу спровођења казнене политике, која је показана у целини, дела такве резултате да је афирмисала наше судство као значајан инструмент заштите друштва. Отуда и чл. 135 Устава у ст. 2 каже да судови треба да прате и проучавају друштвене односе и појаве од интереса за остваривање својих функција, да дају предлоге за спречавање друштвено опасних и штетних појава и за учвршћивање закона. Ово значи један одређени заокрет у пракси судова, који су до сада функционисали у теорији и пракси као класичан орган репресије, а сада се оријентише више према социјално-превентивној активности.

Отуда се морамо запитати, приликом разматрања питања постављања разлика при избору и одмеравању казни, да ли је ова различита оцена судова о висини друштвене опасности учињених кривичних дела привредног криминалитета, доводила до неуједначене примене казни у социјалистичким републикама или због адекватног одраза специфичности појединих врста кривичних дела у тим крајевима или појаву треба тражити у нечем другом.

Чињеница је да се не сме шаблонски вршити уједначавање казне јер, као што смо већ рекли, при одмеравању казне узимају се различити елементи у обзир. Међутим, показало се да постоји више околности које утичу на разлике у избору и одмеравању санкција. Једна од тих околности сигурно је недовољно јасна оријентација која се манифестује кроз колебање праксе у правцу претеривања или либералности при осуди. Некада је опет узрок овим колебањима и недовољна ефикасност кривичних санкција у борби са привредним криминалом што је евидентно. Неуједначености свакако доприноси и извесна доза рутинерства и погрешно схватања да је временска казна још увек најефикаснија мера за преваспитање и превентивно дејство. Свему овоме треба додати преоптерећеност наших судова и „кампањско“ кажњавање, што све утиче на неуједначеност како при избору главних казни, тако и при степену комбиновања главних казни са споредним казнама и мерама безбедности, што се показује као посебно

значајно када је реч о адекватном кажњавању учиниоца кривичних дела која сачињавају привредни криминалитет.

При анализи, коју ћемо у следећим поглављима изнети, свесни смо да нам расположиви статистички материјал дозвољава, односно тачније речено, условљава одређени домет. Међутим, пошто криминалитет спада у ред масовних друштвених појава, дисциплине које се баве криминалитетом морају се служити у процесу његовог посматрања и проучавања и материјалима одговарајућих статистика, који су за ову анализу од посебне важности.

Имамо у виду и један доста раширен неповерљив став према статистици, који потиче обично из чињенице што су статистички подаци често злоупотребљавани па постоји веровање да се статистикама може доказати све. Међутим, чини нам се да су класици марксизма оправдано придавали ванредно велики значај статистици о чему постоје бројни подаци у њиховим делима. При разматрању значаја статистике криминалитета, треба увек имати на уму да оне приказују групе или класе одређених података, а не појединачне случајеве. Статистика криминалитета отуда није у стању да нам пружи сва појединачна обележја за поједине учиниоце кривичних дела, нити пак све сложене услове у вези са неким конкретним кривичним делом (6).

При анализи кривичних санкција на бази података судске статистике наилази се на неке тешкоће услед недостатака постојећег начина вођења и обраде прикупљених података, тако да услед ових тешкоћа није могућ увид у нека важнија питања са овога подручја. Навешћемо неке од тих тешкоћа (7): не постоји могућност праћења политике кажњавања млађих пунолетних лица; постојећи начин вођења судске статистике не омогућава праћење кривичних санкција изречених повратницима за поједина кривична дела; из података судске статистике сада се не може разликовати које су санкције изречене извршиоцима кривичних дела а које њиховим помагачима; када је у питању стицај кривичних дела, у судској статистици се евидентира само изречена јединствена казна а не казне утврђене за свако поједино кривично дело. На тај начин у таквим случајевима добијају се нереални подаци, с обзиром да је за наведено дело исказана оштрија казна од оне која је у ствари одмерена; када је за одређено кривично дело у закону прописана најмања мера казне (нпр. 6 месеци затвора, или 5 година строгог затвора), није могуће утврдити колико су казни судови изrekli испод законског минимума примененом одредаба о ублажавању (чл. 42 и 43 КЗ), с обзиром да се интервали казни лишења слободе у судској статистици не подударују са посебним минимумима казни који су најчешће предвиђени у КЗ; — не постоје подаци о броју опозваних условних осуда, иако су ови показатељи неопходни код разматрања правилности примене института условне осуде у пракси.

(6) в. И. Јосифовски и Љ. Арнауовски: Проблеми статистика криминалитета и предлози за њихово решење, Скопље, 1964, с. 1 и даље.

(7) Институт за криминолошка и криминалистичка истраживања у Београду издаће ускоро студију о кретању привредног криминалитета у СФРЈ у периоду 1960 — 1963 у коме су ове тешкоће и узроци ближе обрађени.

Када се погледају ове тешкоће са којима се сусрећемо при анализи и објашњавању статистичких података о изреченим кривичноправним санкцијама у нашој земљи, види се да су овакве анализе неоспорно веома сложене и рад који тражи максимум савесности и обзирности при интерпретацији статистичких података.

I. — У овме поглављу изнећемо осврт на правоснажно изречене кривичноправне санкције учиниоцима кривичних дела из чл. 314-а, 318-а и 322 КЗ у 1960—1963 за свако од ових кривичних дела понаособ.

а) *Злоупотреба службеног положаја или овлашћења из користољубља (чл. 314-а КЗ).* — За основно кривично дело из чл. 314-а, ст. 1 КЗ у посматраном периоду изрицана је у преко 90% случајева казна затвора, што значи блажа од алтернативно предвиђених казни. Процент условних осуда налазио се у значајном опадању кроз читав посматрани период, тако да је у 1963 износио 49%, док је у 1960 било 64% условно изречених казни. Када се поред тога узме у обзир да кретање главних санкција показује последњих година пораст релативног броја изречених казни строгог затвора, као и да се и мере безбедности налазе у већем порасту, и то нарочито забрана бављења одређеним занимањем, онда се може извести закључак да је политика кажњавања за ово кривично дело у последње две године пооштрена. Код овог кривичног дела постоје између република велике разлике у примени условних осуда (Словенија 85%, Србија 32%).

Код квалификованог дела из чл. 314-а, ст. 2 КЗ запажа се константан и веома значајан пораст удела казни строгог затвора, а смањење удела казни затвора. Наиме, однос између ових казни од 58%: 42% у корист казни затвора у 1961 замењен је односом 65,5%:34,5% у корист казне строгог затвора у 1963. Међутим, с обзиром да је за ово кривично дело прописана казна строгог затвора, то значи да је у 1963 у сваком трећем случају вршено ублажавање изрицањем блаже врсте казне, што указује на још увек доста честу примену одредаба из чл. 42 и 43 КЗ. Запажа се такође и осетно опадање процента условних осуда (од 39% у 1960 на 15% у 1963), као и све шира примена мере безбедности забране бављења одређеним занимањем, која је у 1963 изречена при свакој трећој осуди. Наведени подаци нам очигледно указују на значајно заостравање политике кажњавања за ово кривично дело.

б) *Превара у служби (чл. 318-а КЗ).* — У посматраном периоду судови су за основни облик овог кривичног дела изрицали у 93% случајева казну затвора, која је алтернативно прописана са строгим затвором. У последње две године 2/3 казни затвора изречено је у трајању до 6 месеци а 1/3 у дужем трајању. Број условних осуда је велик и износи око 60%.

За квалификовано кривично дело преваре у служби (чл. 318-а ст. 2 КЗ) казна строгог затвора изречена је у 1962 само у 50% пресуђених случајева, док су на преосталу половину осуђених лица примењене одредбе о ублажавању казни и изречена казна затвора. Око 1/3 осуда биле су условне. У 1963 изрицане су за ово кривично дело оштрије казне, јер је број

казни затвора био веома мален и није изречена ниједна условна осуда. Забрана бављења одређеним занимањем изречена је у 2/3 пресуђених случајева.

ц) *Проневера (чл. 322 КЗ)*. — У 1962 и 1963 дошло је до поштравања политике кажњавања за основно кривично дело *проневере (чл. 322 ст. 1 КЗ)*. За ово говори, пре свега, повећање удела казне строгог затвора и смањење удела казне затвора, затим ужа примена условних осуда, као и значајан пораст броја забране бављења одређеним занимањем. За наведена дела изречена је у 1963 казна строгог затвора у 9,5% случајева, а казна затвора у 90% случајева. Око 73% казни строгог затвора изречено је у трајању до 2 године, а скоро 60% казни затвора биле су кратког трајања — до 6 месеци. Према 43% осуђених лица примењена је условна осуда. Мера безбедности забране бављења одређеним занимањем изречена је при свакој осмој осуди. Између република постојале су значајније разлике у погледу примене кривичних санкција за ово дело. Ове разлике су најочигледније код условне осуде (Хрватска 70%, Македонија 20%).

Код *квалификованог дела проневере (чл. 322 ст. 2 КЗ)* запажа се сталан пораст процената изречених казни строгог затвора, тако да је ова врста казне у 1963 изречена у 80% свих пресуђених случајева. У преосталих 20% случајева судови су применом одредаба о ублажавању казне изrekli казну затвора. Истовремено се уочава и константно опадање условних осуда, тако да је у 1963 години 4% осуда за ово дело било условљено. Око 80% изречених казни строгог затвора креће се у интервалу до 5 година, а 56% казни затвора у интервалу до једне године. Споредне казне изрицане су веома ретко. Мера безбедности забране бављења одређеним занимањем показује велик и сталан пораст и 1963 године је била изречена при свакој трећој осуди. Најблаже казне за ово кривично дело изрицане су у Словенији, на шта указује највећи проценат казни затвора, најшира примена условне осуде, као и изрицање главних казни у краћим интервалима него у већини осталих република. Најстрожије казне изрицане су, углавном, у Босни и Херцеговини и Македонији. У Хрватској и Словенији забележена је најшира примена мера безбедности забране бављења одређеним занимањем.

II. — Наведена кривична дела, која су била предмет посматрања у ранијем поглављу, поред тога што су сродна по својој природи и заштитном објекту и износ штете им је такође квалификаторна околност. Тако да штета проузрокована кривичним делом до 300.000.— динара представља основни облик ових кривичних дела, а преко 300.000.— динара до 1.000.000.— динара квалификовани облик ових кривичних дела. Предвиђене казне за ова кривична дела такође су скоро исте, што несумњиво олакшава компарацију. За основни облик ових кривичних дела предвиђена је казна затвора најмање три месеца или строги затвор до 5 година, са изузетком за кривично дело *проневере*, где је предвиђена казна само строги затвор

до 5 година. За квалификовани облик ових кривичних дела предвиђен је строги затвор до 10 година (8).

Чини нам се да за ова кривична дела из области привредног криминалитета постоји посебан друштвени интерес за праћењем ових криминалних делатности како због негативних морално-политичких последица које проузрокују, тако и због учесталости ових кривичних дела и релативно високе материјалне штете која се њиховим вршењем наноси друштвеној имовини.

У период 1960—1963 за ова кривична дела број осуђених лица кретао се на следећи начин:

Кривично дело	1960	1961	1962	1963
314-а/1	61	254	464	741
318-а/1	1	47	141	91
322/1	2.101	2.304	2.492	2.622
314-а/2	6	36	82	113
318-а/2	1	5	32	15
322/2	471	353	494	447

Као што се види, број осуђених лица за кривично дело из чл. 314-а КЗ у оба облика показује пораст, док број осуђених лица за оба облика кривичног дела из чл. 318-а бележи пораст до 1962 и видан пад у 1963 за оба облика. Број осуђених лица за проневеру (чл. 322 КЗ) бројчано знатно одскаче од броја осуђених лица за остала два кривична дела. Број осуђених лица за основни облик проневере је у читавом посматраном периоду стално у порасту, док је за квалификовани облик овога кривичног дела кретање броја осуђених лица било неравномерно.

а) *Основни облици кривичног дела из чл. 314-а/1, 318-а/1 и 322/1 КЗ.* — Анализу санкција изречених учиониоцима ових кривичних дела извршићемо кроз упоређивање података претходне обраде судске статистике из 1962 и 1963 године. За ове последње две године опредељујемо се јер је у 1962 поштрена политика кажњавања тако да се у овој и у 1963 може пратити резултат акције (друштвених и законодавних) о којима је било речи у уводу. Кривично дело из чл. 314-а и 318-а КЗ уведено је новелом из 1959 тако да у овој години, а у извесној мери и у 1961, примена одредаба и из ових чланова није била потпуна с обзиром да се нови закон примењује само на дела извршена после његовог ступања на снагу.

За сва наведена кривична дела карактеристично је да се казна затвора изриче у преко 90%, што значи да се судови у великој већини опреде-

(8) Предвиђене казне изнете су према другој новели Кривичног законика из 1962.

љују за блажу од алтернативно датих казни. Међутим, потребно је истаћи да казна строгог затвора изречена за ова кривична дела у 1963 показује пораст у односу на 1962.

Условне осуде изречене за ова кривична дела у 1963 опадају у односу на 1962, тако да су за кривично дело из чл. 314-а/1 изречене у 49,12%, за 318-а/1 у 59,34% и за 322/1 у 42,75% случајева у 1963.

Основна маса казне строгог затвора налази се код кривичног дела из чл. 314-а/1 КЗ у интервалу 2-3 године, а код кривичног дела из чл. 318-а/1 у интервалу до 2 године, као што је то и случај код кривичног дела из чл. 322/1 КЗ (прописани максимум ове казне за наведена кривична дела је 5 година).

Основна маса казне затвора код свих наведених кривичних дела налази се у интервалу од 3 до 6 месеци. У обе последње године посматраног периода креће се око 40% казни затвора у овоме интервалу, што значи да се већина ових казни групише око предвиђеног минимума.

Од споредних казни изрицана је новчана казна у веома малом броју (до 2,29%), што указује на недовољно комбиновање ових казни са главним казнама, иако су у питању кривична дела учињена из користољубља.

Од мера безбедности истиче се број изречених забрана бављења одређеним занимањем и постоји пораст броја изречених забрана бављења одређеним занимањем у 1963 у односу на 1962. Тако је за кривично дело из чл. 314-а/1 КЗ изречена ова забрана у 13,23%, из чл. 318-а/1 у 6,60%, а из чл. 322/1 КЗ у 13,42% случајева. Међутим може се и поред постојећег пораста поставити питање да ли је и овај број задовољавајући.

Анализа броја осуђених илица и изречених кривичноправних санкција за наведена кривична дела по републикама показује да је у 1963 казна строгог затвора изречена у највећем проценту у Босни и Херцеговини и Македонији, за кривично дело из чл. 314-а/1 и 322/1 КЗ. Међутим, казна затвора изречена је у највећем проценту (преко 90%) у Хрватској, Словенији и Србији (9).

Условне осуде изрицане су у овој години у највећем проценту у Хрватској и Словенији (приближно у 70—80% случајева). Најнижи проценат условних осуда био је у Србији и Македонији (20—36%), што указује да постоје значајне разлике у обиму изрицања условних осуда у републикама.

б) *Квалификована кривична дела из чл. 314-а/2, 318-а/2 и 322/2 КЗ.* — За ова кривична дела постоји пораст броја изречених казни строгог затвора у 1963 у односу на 1962 за 5—7%, тако да је за ова кривична дела у 1963 изрицана казна строгог затвора у 60—80% случајева, зависно од кривичног дела. Овај податак говори нам такође да су судови применом чл. 42 и 43 КЗ вршили промену врсте казне и тако ублажавали просечно сваку четврту осуду изрицањем казне затвора.

(9) Подаци о броју осуда за кривично дело из чл. 318-а нису узети у обзир због малог броја.

Условне осуде такође показују извештај пад у 1963 и крећу се од 4—15%. Овде је потребно истаћи да је за кривично дело из чл. 314-а/2 КЗ, значи оштећење преко 300.000.— динара, било у 1963 години 15% условних осуда.

Основна маса казни строгог затвора налази се у интервалу изнад 2 до 5 године и показује знатно опадање висине процента ове масе у наведеном интервалу, тако да се у 1963 код кривичног дела из чл. 314-а/2 КЗ запажа опадање броја изречених казни у овом интервалу за 13% (укупно изречено 43,24%) а код кривичног дела из чл. 322/2 ово опадање износи 4% а укупно је изречено казни строгог затвора у интервалу 2 до 5 година у 55,59% случајева.

Основна маса казне затвора налази се у интервалу код наведених кривичних дела од 6 месеци до 1 године и показује пораст у 1963 у односу на 1962 код кривичног дела и зчл. 314-а/2 за око 19% (укупно је изречено 51,28% казни затвора у овом интервалу), а код кривичног дела из чл. 322/2 овај пораст износи око 2% а укупно је изречено у 1963 години 41,57 казни затвора у интервалу од 6 месеци до једне године.

Од споредних казни изречене су у 1963 две конфискације имовине учиниоцима кривичног дела из чл. 314-а/2 КЗ и 3 конфискације имовине учиниоцима кривичног дела из чл. 322/2 КЗ, док је новчана казна у овој години изречена у 5,31% за кривична дела из чл. 314-а/2 КЗ, а за чл. 322/2 КЗ у 2,48% случајева, што поново указује на недовољно комбиновање споредних казни са главним казнама, посебно када се ради о учиниоцима кривичних дела из користољубља.

Број изречених мера безбедности показује сталан пораст у посматраном периоду, тако да је у 1963 учиниоцима кривичних дела из чл. 314-а/2 КЗ изречена забрана бављења одређеним занимањем у 35,40%, а учиниоцима кривичних дела из чл. 322/2 КЗ у 37,58% случајева. Учиниоцима кривичног дела из чл. 318-а/2 КЗ у 1963 години на 15 осуда изречено је 10 забрана бављења одређеним занимањем. Одузимање имовинске користи кретало се, за ова кривична дела, од 1—7% случајева, што је и разумљиво, с обзиром на ограничену могућност примене ове мере безбедности.

На крају желели би још једном да подвучемо да је на основу самих статистичких података немогуће изводити неке поузданије закључке о правилности или неправилности политике кажњавања. Одређени статистички подаци представљају, по нашем мишљењу, само сигнал и указују на подручја и питања која би била вредна да се подвргну даљем и дубљем испитивању и проучавању. Конкретнија и дубља анализа казнене политике одређеног суда или већег броја судова могућа је само на основу проучавања појединих предмета или одређене масе кривичних предмета, уз познавање специфичности одређене територије. У оваквим анализама статистички подаци могли би корисно да послуже као помоћни елемент.

Међутим, иако мислимо да постојећи начин прикупљања судске статистике и анализа ових материјала не пружа довољан увид у оцену казнене политике, ипак делимо мишљење др. М. Бауера, да је богату архиву статистичких података потребно проучити и оценити њену садржину и методолошку вредност. Нема сумње, да судски утврђен криминалитет, кроз број лица правоснажно осуђених за кривична дела, иако није са криминолошког становишта интересантан, он нас ипак може интересовати са криминалнополитичког аспекта (10).

Др. Живојин Л. Алексић

---

(10) Др. М. Бауер: Кретање и састав судски утврђеног криминалитета у НР Хрватској, *Наша законитост*, 1957, бр. 1—2, с. 46.